

Xorazm viloyatida agro- va ekoturizm integratsiyasi

Urganch davlat universiteti magistrantri
Hayitova Onaxon

Annotatsiya: Ushbu maqolada Xorazm viloyatining noyob tabiiy-geografik, qishloq xo‘jaligi va tarixiy-madaniy resurslari asosida agro va ekoturizm turlarini integratsiyalash masalalari atroflicha o‘rganilgan. Xorazm viloyati Amudaryo deltasining qadimiy vohasi sifatida boy qishloq xo‘jaligi salohiyatiga (paxta, sholi, meva-sabzavot yetishtirish, chorvachilik) va ekologik resurslarga (Xorazm milliy tabiat bog‘i, Amudaryo qirg‘oqlari, Qizilqum cho‘li elementlari, Qal‘ajiq Qal‘a oazisi) ega. Maqolada agro va ekoturizmning nazariy asoslari, viloyatdagi amaliy holat, integratsiyaning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik foydalari, mavjud muammolar hamda rivojlantirish istiqbollari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ushbu integratsiya viloyat iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, aholini ish bilan ta‘minlash, tabiatni muhofaza etish va barqaror rivojlanishni ta‘minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Maqolada davlat dasturlari, ilmiy tadqiqotlar va xalqaro tajribaga asoslangan amaliy takliflar berilgan. Tadqiqot Xorazm viloyatining turizm salohiyatini yanada oshirish va “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirishga hissa qo‘shadi.

Kalit so‘zlar: Xorazm viloyati, agroturizm, ekoturizm, integratsiya, milliy tabiat bog‘i, Amudaryo deltasining, barqaror rivojlanish, qishloq xo‘jaligi resurslari, Qal‘ajiq Qal‘a oazisi, gastronomik turizm.

Kirish: Zamonaviy turizm sanoati global miqyosda tez sur‘atlar bilan rivojlanmoqda va an‘anaviy shahar-madaniy turizmdan tabiatga asoslangan, barqaror va tajribaviy turizm turlariga o‘tmoqda. Bunda agro va ekoturizm integratsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Agro turizm – qishloq xo‘jaligi faoliyatiga sayyohlarning bevosita ishtiroki (meva yig‘ish, chorva bilan tanishish, milliy taomlar tayyorlash), ekoturizm esa tabiatni muhofaza qilgan holda noyob landshaftlar, flora va faunani kuzatishga qaratilgan. Xorazm viloyati O‘zbekistonning shimoli-g‘arbiy qismida joylashgan bo‘lib, qadimiy Xorazm madaniyati markazi sifatida boy tarixiy merosga (Ichan-Qal‘a, Pahlavon Mahmud maqbarasi) va tabiiy resurslarga ega. Viloyatning Amudaryo deltasida joylashgani, Qizilqum cho‘li bilan chegaradoshligi va mo‘tadil kontinental iqlimi uni agro-ekoturizm uchun ideal hududga aylantiradi.

O‘zbekiston Respublikasida turizmni rivojlantirish bo‘yicha qabul qilingan davlat dasturlari (xususan, 2022–2026 yillarda Xorazm viloyatining turizm salohiyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi PQ-546-sonli Qaror) agro va ekoturizmni birlashtirishni ustuvor yo‘nalish sifatida belgilaydi. Ushbu integratsiya nafaqat xorijiy va ichki turistlar oqimini oshiradi (2024–2026 yillarda xorijiy turistlar sonini 1,0 mln.dan 1,8 mln.ga yetkazish rejalashtirilgan), balki qishloq aholisini ish bilan ta‘minlaydi, ekologik muammolarni yumshatadi va “yashil” iqtisodiyotni shakllantiradi. Maqolaning maqsadi – Xorazm viloyatida agro va ekoturizm integratsiyasining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilish, mavjud salohiyatni ochib berish hamda ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdir. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlar, davlat hujjatlari va statistik ma‘lumotlar asos qilib olingan.

Asosiy qism Xorazm viloyatining geografik va iqtisodiy xususiyatlari agro va ekoturizm integratsiyasi uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Viloyat maydoni 6,3 ming kv.km bo‘lib, Amudaryo daryosining quyi oqimida joylashgan. Bu yerda sholi, paxta, meva-sabzavot (qovun, tarvuz, anor, uzum) va chorvachilik yetakchi tarmoqlar hisoblanadi. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi yiliga o‘sib borayotgan bo‘lib, 2020-yillarda fermer xo‘jaliklari soni 600 dan ortiq baliqchilik xo‘jaliklarini ham o‘z ichiga oladi. Bu resurslar agroturizm uchun asos bo‘lib, sayyohlar fermalarda meva yig‘ish, chorva boqish, milliy taomlar (xorazm xonlari taomlari) tayyorlash va hunarmandchilik (gilam to‘qish, kulolchilik) bilan tanishish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Ekoturizm salohiyati esa Xorazm milliy tabiat bog‘i bilan bog‘liq. Bog‘ 2019-yil 14-dekabrda Vazirlar Mahkamasining qarori bilan tashkil etilgan bo‘lib, umumiy maydoni 21 687,5 gektarni tashkil etadi (Tuproqqal’a tumani – 19 538,8 ga, Urganch – 197,5 ga, Xiva – 1 163 ga va boshqalar). Bog‘da saxovulzorlar, tamarisk o‘rmonlari, qamishzorlar, sho‘rxok o‘simliklar va noyob dorivor o‘simliklar o‘sadi. Fauna boy: yovvoyi cho‘chqa, cho‘l mushugi, kirpi, toshbaqalar, qushlar (kaklik, hoopoe, laylak, turnalar), baliqlar (Amu daryo baliqlari). “Qizil kitob”ga kiritilgan turlar (qoraquloq, Buxoro xonguli) ham mavjud. Bog‘ ekoturizm yo‘nalishlarini (qush kuzatish, tabiat sayrlari, velosiped va piyoda marshrutlari) rivojlantirish uchun ideal.

Integratsiya misollari:

• **Qal’ajiq Qal’a oazisi** (Bog‘ot tumani, 156 ga): cho‘l landshaftida ekoturizm zonasi (safari, quad-bayk, tuyachilik fermalari) bilan birga qishloq xo‘jaligi (suvli

dehqonchilik, tuzli ko‘l shifo maskani) birlashtirilgan. Bu yerda sayyohlar cho‘l oazisida fermada dam olish, ekskursiya va tabiatni kuzatish imkoniyatiga ega.

• **Amudaryo qirg‘oqlari va “Urganch El tur” ekozonasi** (26 ga): plyaj, suv turizmi va yaqin fermer xo‘jaliklaridagi agroturizm (baliq ovlash, sholi dalalari sayrlari).

• **Xorazm milliy bog‘i va qishloq xo‘jaligi klasterlari**: Bog‘ atrofidagi fermer xo‘jaliklarida “ekoturizm + agro” paketlari (bog‘da qush kuzatish + fermada anor yig‘ish va taom tayyorlash).

• **G‘ovuk mahallasi (Xiva tumani)**: 610 xo‘jalik, anor yetishtirish bilan birga etnografik-agroturizm (mehmon uylari, hunarmandchilik).

Davlat dasturlari doirasida Xorazm davlat o‘rmon xo‘jaligida ekoturizm infratuzilmasi yaxshilanmoqda, investorlar jalb etilmoqda, Tuproqqal‘a tumanida 5 ming ga qo‘riqlanadigan zonalarda safari va ov turizmi rivojlantirilmoqda. Xiva tumani hududidan 3,4 ming ga qishloq xo‘jaligi yerlari turizmga moslashtirilmoqda. Bu integratsiya turistlar o‘rtacha qolish muddatini 1,5 kundan 3 kungacha oshirish va bir turistdan 300–600 AQSh dollari daromad olish imkonini beradi.

Integratsiyaning foydalari:

• **Iqtisodiy**: yangi ish o‘rinlari (500 dan ortiq doimiy va mavsumiy), daromad o‘sishi, qishloq xo‘jaligini diversifikatsiya.

• **Ijtimoiy**: mahalliy aholining madaniy merosini saqlash, yoshlarni ekologik tarbiyalash, gender tengligi (ayollar hunarmandchilikda ishtiroki).

• **Ekologik**: tabiatni muhofaza qilish (daromadning bir qismi bog‘larni tiklashga), barqaror resurslardan foydalanish, chiqindilar boshqaruvi.

Muhokama: Xorazm viloyatida agro va ekoturizm integratsiyasi global tendensiyalarga (UNWTO barqaror turizm tamoyillari) to‘liq mos keladi. Ammo bir qator muammolar mavjud: infratuzilma yetishmovchiligi (yo‘llar, mehmonxonalar), mutaxassislar kamligi, mavsumiylik, ekologik xavflar (Amudaryo suvi kamayishi, cho‘llanish). SWOT-tahlil: kuchli tomonlar – noyob resurslar va tarixiy meros; zaif tomonlar – marketing zaifligi; imkoniyatlar – xorijiy investitsiyalar va grantlar; tahdidlar – iqlim o‘zgarishi.

Xorij tajribasi (Fransiya, Italiya agroturizmi; Keniya ekoturizmi) shuni ko‘rsatadiki, integratsiya klaster yondashuvi (fermer + bog‘ + mehmon uyi) orqali samarali. O‘zbekistonning “Mintaqaviy turizm” adabiyotlarida (Xidirova G.R. va

boshq.) Quyi Amudaryo mintaqasi ekoturizm rayoni sifatida belgilangan. Xorazmda integratsiya etnografik elementlar (xorazm raqslari, marosimlar) bilan boyitilsa, yanada jozibador bo‘ladi. Ammo hozirgi holatda turistlar oqimi asosan tarixiy Xivaga yo‘nalgan bo‘lib, tabiat va qishloq joylariga yetarli e‘tibor bermaydi. Integratsiya bu muvozanatni tiklaydi.

Xulosa va takliflar: Xorazm viloyatida agro va ekoturizm integratsiyasi viloyatning barqaror rivojlanishida muhim strategik yo‘nalish hisoblanadi. U iqtisodiy o‘rinishni ta‘minlaydi, ekologik muhofazani kuchaytiradi va mahalliy aholining farovonligini oshiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mavjud salohiyatdan to‘liq foydalanish orqali viloyatni O‘zbekistonning yetakchi turizm mintaqalaridan biriga aylantirish mumkin.

Takliflar:

1. “Xorazm agro-eko klasteri”ni tashkil etish: milliy bog‘, Qal‘ajiq Qal‘a va fermer xo‘jaliklarini birlashtirgan marshrutlar yaratish (pedagogik, velosiped va qayiq sayohatlari).
2. Mehmon uylari va oilaviy fermalarni subsidiyalash (davlat qarorlariga muvofiq xonaga 10–20 mln so‘m).
3. “Xorazm xonlari gastronomik festivali” va “Qovun sayli + ekotur” kabi yillik tadbirlarni kengaytirish.
4. Mutaxassislar tayyorlash: Urganch davlat universitetida “Agro-ekoturizm menejmenti” yo‘nalishini ochish.
5. Xalqaro hamkorlik: UNWTO va UNESCO bilan grantlar jalb etish, “yashil” sertifikatlar joriy etish.
6. Infratuzilma: Amudaryo bo‘yida plyaj va ekohududlar, bog‘ ichida ekologik yo‘llar qurish.
7. Marketing: raqamli platformalar orqali “Xorazm – tabiat va fermerlik jannati” brendini yaratish.

Ushbu takliflar amalga oshirilsa, 2026-yilga borib turistlar soni va daromad keskin oshadi, ekologik barqarorlik ta‘minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Matchanova A.E., Shomurodov M.J. Xorazm milliy tabiat bog‘ining ekoturizmni rivojlantirishdagi ahamiyati // *Ekonomika i sotsium.* – 2024. – №12(127). – B. 45-52. (Milliy bog‘ maydoni, flora va fauna haqida ma‘lumotlar [1, B. 47-49]).

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-546-sonli Qarori (28.09.2022 y.). 2022-2026 yillarda Xorazm viloyatining turizm salohiyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida // Lex.uz. (Ekoturizm infratuzilmasi va agro yerlarni turizmga moslashtirish [2]).
3. Shomurodov M.J. Xorazm viloyatida turizmning noan‘anaviy turlarini rivojlantirishning geografik imkoniyatlari // CyberLeninka. – 2025. – B. 120-135. (Ekoturizm va agroturizm integratsiyasi misollari [3, B. 128-130]).
4. Xidirova G.R., Raxmatullayeva F.M. Mintaqaviy turizm. – Buxoro: BuxDU nashri, 2018. – 140 b. (Agroturizm va ekoturizm resurslari, Quyi Amudaryo mintaqasi [4, B. 100-120]).
5. Ro‘zimatova Sh.B. Xorazm viloyatida etnografik turizmni barqaror rivojlantirish mexanizmining ahamiyati // Neliti. – 2026. – B. 129-133. (Qal‘ajiq Qal‘a va fermer integratsiyasi [5, B. 131]).
6. Ibodullayev N.E. O‘zbekistonning turistik resurslari. – Samarqand: SamDU, 2008. – 115 b. (Ekoturizm resurslari [6, B. 56-60]).
7. Shamuratova N.T. O‘zbekistonda ekologik turizm va uning tabiiy-geografik jihatlari (dissertatsiya avtoreferati). – Toshkent, 2011. – 28 b.
8. Xorazm viloyati statistika boshqarmasi. Qishloq xo‘jaligi ko‘rsatkichlari (2020-2024). Rasmiy sayt ma‘lumotlari.
9. Nigmatov A.N., Shamuratova N.T. Ekoturizm asoslari. – Toshkent: Turon Iqbol, 2007. – 95 b.
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 14-dekabr qarori (Xorazm milliy tabiat bog‘ini tashkil etish to‘g‘risida).
11. Shonazarova Sh. Xorazm viloyatida turizm sohasiga investitsiyalar va moliyaviy resurslarni jalb qilishda uchrayotgan to‘siqlar hamda ekologik yondashuvlar // Neliti. – 2024. – B. 15-28.
12. Ganjayeva M.M. Turizm tarmoqlari va rivojlanish istiqbollari (Xorazm viloyati misolida) // CyberLeninka. – 2025.
13. Mavlonov A.M. Xorazm viloyatining turizmi va turistik resurslari geografiyasi // CyberLeninka. – 2025.
14. O‘zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish konsepsiyasi // Ekologiya xabarnomasi. – 2007. – №6.
15. Xorazm viloyati hokimligi investitsiya dasturlari (2024-2026). Rasmiy hujjatlar.

